

Äktenskapslagen

Ingående av äktenskap

Vem kan ingå äktenskap

Äktenskap kan ingås av var och en

- som fyllt 18 år
- som inte är gift eller part i ett registrerat partnerskap

...och med vem?

Äktenskap är inte tillåtet mellan nära släktingar. I enlighet med detta är äktenskap förbjudet

- mellan barn och föräldrar samt mellan syskon och halvsyskon
- då den ena av dem som ämnar ingå äktenskap är avkomling till den andras bror eller syster (t.ex. morbror och systerdotter).

I det sistnämnda fallet är äktenskap dock tillåtet med justitieministeriets tillstånd.

Prövning av hinder mot äktenskap

Före vigseln skall de som ämnar ingå äktenskap tillsammans begära hindersprövning. Begäran skall riktas till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Hindersprövning kan också ske hos den församling i den evangelisk-lutherska kyrkan eller i det ortodoxa kyrkosamfundet där de förlovade eller den ena av dem är medlem.

När de som ämnar ingå äktenskap begär hindersprövning skall de underteckna en försäkran om att det inte finns något hinder för det tillämnade äktenskapet.

Intyg om prövningen av hinder mot äktenskapet

Då den som prövar hinder mot äktenskapet har konstaterat att det inte finns något hinder mot det tillämnade äktenskapet, skall han ge ett intyg om detta till dem som ämnar ingå äktenskap. Intyget får utfärdas tidigast den sjunde dagen från det hindersprövningen begärdes.

Intyget om hindersprövning är i kraft fyra månader. Efter denna tidsfrist kan vigsel förrättas först sedan hindren har prövats på nytt.

Förutsättningarna för kyrklig vigsel

Kyrklig vigsel kan förrättas

- inom den evangelisk-lutherska kyrkan
- inom det ortodoxa kyrkosamfundet
- inom ett annat religionssamfund vars medlem har vigselrätt.

Kyrklig vigsel kan inte förrättas innan hindren mot äktenskap prövats och de som ämnar ingå äktenskap har fått intyg om detta. Utöver detta beror rätten att få kyrklig vigsel på varje religionssamfunds egna bestämmelser. Varje religionssamfund bestämmer själv om dessa övriga villkor för kyrklig vigsel.

Förutsättningarna för borgerlig vigsel

Borgerlig vigsel kan alltid förrättas då hindren mot äktenskap prövats och de som ämnar ingå äktenskap fått intyg om detta.

Vem viger till äktenskap?

Enligt äktenskapslagen får kyrklig vigsel förrättas

- av en präst inom den evangelisk-lutherska kyrkan
- av en präst inom det ortodoxa kyrkosamfundet
- inom registrerade religionssamfund den som har vigselrätt.

Skyldig att förrätta borgerlig vigsel är

- lagman, tingsdomare och tingsfiskal
- tingsrättsnotarie som har förordnats att förrätta vigsel
- häradskrivare och notarius publicus i Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Makarnas rättigheter och skyldigheter i äktenskapet

I äktenskapslagen föreskrivs endast om makarnas inbördes rättigheter och skyldigheter mot varandra. Om föräldrarnas skyldigheter gentemot sina barn föreskrivs i den lagstiftning som gäller barnets ställning. De viktigaste av dessa lagar är lagen om faderskap, lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt samt lagen om underhåll för barn.

Makarnas underhållsskyldighet i äktenskapet

Under äktenskapet skall vardera maken efter förmåga bidra till familjens gemensamma hushåll och makarnas underhåll. Vid behov är det också i äktenskapet möjligt att fastställa att den ena maken skall betala underhållsbidrag till den andra. Beloppet av underhållsbidraget och betalningssättet kan fastställas antingen genom avtal eller genom domstolsbeslut.

...och efter äktenskapsskillnad

Då domstolen dömer till äktenskapsskillnad kan den ålägga den ena maken att betala underhållsbidrag till den andra, om detta prövas skäligt. Det kan fastställas att underhållsbidrag skall betalas antingen med jämna mellanrum eller som ett engångsbelopp. Beloppet av underhållsbidraget och betalningssättet kan även fastställas genom avtal. Avtalet skall ges till socialnämnden för fastställelse.

Om föräldrarnas underhållsskyldighet gentemot sina barn och om hur underhållsbidraget fastställs föreskrivs i lagen om underhåll för barn.

Makarnas skulder och ansvar för varandras skulder

I äktenskapet svarar vardera maken själv för den skuld som han eller hon gjort ensam. En make blir inte heller efter upplösningen av äktenskapet ansvarig för sådan skuld som den andra maken gjort ensam. Makarna kan dock göra gemensam skuld, om de så vill.

Makarna svarar också gemensamt för den skuld som den ena maken ensam gjort för familjens underhåll (t.ex. köp av matvaror eller behövliga möbler på kredit).

Makarnas egendom

Äktenskapet medför inte några ändringar i egendomsförhållandena makarna emellan. Den egendom som tillhör den ena maken då äktenskapet ingås förblir i hans eller hennes ägo även under äktenskapet. Likaså är den egendom som en make skaffar under äktenskapet eller får i arv eller gåva enbart hans eller hennes egendom.

Makarna kan dock skaffa egendom även i gemensam ägo, till exempel genom att köpa bostadsaktier gemensamt och med egna medel betala hälften var av köpesumman.

Äktenskapsförord

Makarna kan antingen före äktenskapet ingås eller under äktenskapet göra ett äktenskapsförord. I äktenskapsförordet kan makarna avtala om att deras egendom inte delas lika när äktenskapet har upplösts utan att vardera maken behåller sin egen egendom. Genom äktenskapsförord kan också bestämmas att den ena maken inte har giftorätt i viss egendom som tillhör den andra maken, t.ex. i en gårdsbruksenhet som han eller hon ärvt.

Ett äktenskapsförord skall uppgöras skriftligen. Äktenskapsförordet skall dateras och undertecknas. Därtill skall äktenskapsförordet vara bevittnat av två ojäviga personer. Äktenskapsförordet träder i kraft när det har registrerats hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Äktenskapsförordet kan lämnas in för registrering till vilken serviceställen som helst.

Ett äktenskapsförord kan vara ett tämligen invecklat avtal. Då man överväger att göra upp ett äktenskapsförord är det skäl att vända sig till en advokat, en statlig rättshjälpsbyrå eller någon annan sakkunnig jurist.

Skydd för familjens gemensamma bostad och bohag

Genom äktenskapslagen har man försökt garantera att familjens bostad och därtill hörande lös egendom förblir i familjens bruk även då denna egendom tillhör endast den ena maken. Därför får den make som äger bostaden och bohaget inte utan den andra makens samtycke sälja eller på annat sätt överlåta egendom som är avsedd att enbart eller huvudsakligen användas som familjens hem eller sådan lös egendom som hör till bostaden. Dessa begränsningar rörande försäljning eller annan överlåtelse av bostaden gäller både fastigheter i bostadsbruk och bostadsaktier. Samtycke krävs också när t.ex. en bostadsaktie tillhör makarna gemensamt med lika stora andelar och den ena maken ämnar sälja sin andel till någon utomstående.

Medling i familjefrågor

Medling i familjefrågor är en specialtjänst inom socialvården som föreskrivs om i äktenskapslagen och som kan anlitas när det uppstår konflikter inom familjen. Oftast anlitas medling i familjefrågor när makarna överväger skilsmässa eller redan har bestämt sig för att skiljas. Medling kan användas också för att lösa konflikter som uppstår efter separationen, t.ex. i frågor som har att göra med att träffa barnet. Syftet med medlingen är att lösa konflikter genom förhandlingar och avtal mellan makarna. Medlaren ska ägna särskild uppmärksamhet åt att trygga barnets ställning.

Även sambor och partner i ett registrerat partnerskap kan använda medling i familjefrågor.

Det är frivilligt att använda medlingstjänsten. Medling i familjefrågor är konfidentiellt.

Kommunernas socialväsenden svarar för att ordna medling, och även samfund och personer som har fått tillstånd att medla i familjefrågor får erbjuda medlingstjänster (läs mer i broschyren Medling i familjefrågor). Kontakta socialbyrån i din kommun för närmare information om medling i familjefrågor.

Upplösning av äktenskap

Ett äktenskap kan upplösas genom ett beslut av domstolen (äktenskapsskillnad). Det är möjligt att få skilsmässa efter en betänketid på sex månader eller utan betänketid, om makarna utan avbrott har bott åtskilda de två senaste åren. Domstolen utreder inte orsakerna till ansökan om äktenskapsskillnad i samband med handläggningen av ärendet.

En ansökan om äktenskapsskillnad ska lämnas in skriftligen hos tingsrätten. Ansökan kan lämnas in av makarna gemensamt eller av någondera maken. Ansökan kan lämnas in till tingsrättens kansli eller skickas till tingsrätten per post, fax eller e-post.

Om ansökan har gjorts av den ena maken ensam, ska ansökan delges den andra maken och han eller hon ska beredas tillfälle att skriftligen yttra sig om den.

Skilsmässa efter betänketiden

Om makarna har lämnat in en gemensam ansökan, räknas betänketiden från det att makarnas gemensamma ansökan inlämnades eller inkom till tingsrätten. Om ansökan lämnades in av den ena maken ensam, räknas betänketiden från det att ansökan delgavs den andra. Tingsrätten ska underrätta parterna om att betänketiden har börjat och meddela vad de ska göra för att skilsmässan ska träda i kraft slutligt.

När betänketiden har löpt ut kan makarna tillsammans eller den ena av dem yrka att de döms till skilsmässa. Detta yrkande ska dock framställas inom ett år från betänketidens början. Yrkandet lämnas in på samma sätt som ansökan om skilsmässa.

Skilsmässa utan betänketid

Makarna kan få skilsmässa utan betänketid, om de utan avbrott har bott åtskilda de två senaste åren. Makarna ska exempelvis genom ett utdrag ut befolkningsregistret visa att de bor åtskilda.

Andra frågor som behandlas i samband med skilsmässa

I samband med ansökan om skilsmässa, kan makarna yrka att tingsrätten fattar beslut om

- samlevnadens upphörande och vilkendera av makarna som tills vidare ska få bo kvar i det gemensamma hemmet

- vårdnad om barn och umgängesrätt samt barns boende
- underhåll för barn eller maken
- förordnande av en skiftesman för förrättning av avvittringen

De ovan nämnda frågorna kan dock också föras separat till tingsrätten för avgörande.

Frågor som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt eller underhåll som betalas till barn eller maka kan även avgöras genom att makarna ingår ett avtal om saken och fastställer avtalet hos socialväsendet. Ett fastställt avtal är lika giltigt som ett domstolsbeslut. Kontakta socialbyrån i din kommun för närmare information om avtalsförfarandet.

Råd i rättsliga frågor som gäller skilsmässa ges av de statliga rättshjälpsbyråerna, privata advokater och andra jurister.

Delningen av makarnas egendom

...då äktenskapet upplöses på grund av den andra makens död

När ett äktenskap har upplösts på grund av den ena makens död och den döde efterlämnat bröstarvingar (barn eller deras avkomlingar), kan maken eller arvingarna yrka på delning av egendomen, dvs. avvittring.

Vid denna avvittring delas makarnas hela egendom enligt huvudregeln i två lika stora delar. Den efterlevande maken får hälften av egendomen och arvingarna tillsammans den andra hälften. Efter avvittringen kan varje arvinge dessutom kräva att arvskifte skall förrättas mellan arvingarna.

Egendomen delas emellertid på detta sätt i två lika stora delar endast när den efterlevande maken har mindre egendom än den avlidne. Om den efterlevande maken däremot har mera egendom än den avlidne, har han eller hon alltid rätt att behålla all sin egen egendom.

Exempel 1: Lasses och Lisas äktenskap upplöses på grund av Lasses död. Lasses arvingar är barnen A och B. Lasse har egendom till ett värde av 200 000 euro, Lisa till ett värde av 100 000 euro. I detta fall sker avvittringen så att Lisa får hälften av den sammanlagda egendomen (300 000 euro), dvs. 150 000 euro och barnen A och B sammanlagt likaså 150 000 euro. Med andra ord: eftersom i detta fall den efterlevande maken, Lisa, hade mindre egendom än den avlidne maken, Lasse, delas egendomen lika mellan Lisa och barnen A och B.

Exempel 2: Om äktenskapet i stället hade upplösts på grund av Lisas död, får Lasse behålla all sin egen egendom (200 000 euro) och barnen A och B får endast den egendom (100 000 euro) som hört till Lisa. Med andra ord: eftersom den efterlevande maken, Lasse, hade mera egendom än Lisa, får Lasse behålla all sin egendom, och han behöver inte överlåta någonting av sin egendom till barnen A och B. Utöver det som sagts ovan tillförsäkras den efterlevande maken rätten att i sin besittning behålla den

bostad som använts som familjens gemensamma hem och därtill hörande bohag, om han eller hon inte äger någon annan bostad som är lämplig som hem.

Om äktenskapet upplöses på grund av den ena makens död, men den avlidne inte har efterlämnat bröstarvingar (barn eller deras avkomlingar), ärver den efterlevande den avlidne makens hela egendom, under förutsättning att den avlidne inte har bestämt annat genom testamente. Sedan båda makarna dött skall den egendom som den sist avlidne maken efterlämnat delas lika mellan vardera makens arvingar.

..och vid äktenskapsskillnad

Då ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har blivit anhängigt vid tingsrätten, kan vardera maken yrka på delning av egendomen, dvs. avvittring. Makarna behöver inte vänta tills betänketiden på sex månader har löpt ut eller på ett slutligt äktenskapsskillnadsbeslut, utan avvittringen kan förrättas så snart rättegången har börjat. När avvittringen förrättas på grund av äktenskapsskillnad delas makarnas hela egendom enligt huvudregeln jämnt mellan makarna.

Exempel 3: Lasse och Lisa söker äktenskapsskillnad genom en gemensam ansökan. Avvittringen kan förrättas efter det att ansökan inlämnats till domstolen. Lasse har egendom till ett värde av 200 000 euro och Lisa till ett värde av 100 000 euro. I detta fall sker avvittringen enligt huvudregeln så, att vardera får hälften av makarnas egendom (300 000 euro), dvs. 150 000 euro.

Man bör dock komma ihåg att huvudregeln om jämn fördelning har undantag. En avvikelse från huvudregeln kan grunda sig särskilt på att makarna har gjort ett äktenskapsförord eller på att avvittringen jämkas för att den inte skall leda till ett oskäligt resultat.

Äktenskapsförord och avvittring

Ett äktenskapsförord inverkar på hur egendomen delas vid avvittringen. Äktenskapsförordet påverkar avvittringen både när äktenskapet upplöses på grund av den ena makens död och när avvittringen sker på grund av äktenskapsskillnad.

Det vanligaste äktenskapsförordet är i praktiken ett där man bestämmer att ingendera maken har giftorätt i den andras egendom. Det betyder att makarnas egendom inte delas lika när äktenskapet har upplösts, utan att vardera maken behåller sin egen egendom.

Genom äktenskapsförord kan också bestämmas att den ena maken inte skall ha giftorätt i viss egendom som tillhör den andra maken, t.ex. i en gårdsbruksenhet som han eller hon ärvt. Denna bestämmelse betyder att egendomen fördelas jämnt mellan makarna, med undantag av den gårdsbruksenhet som nämns i äktenskapsförordet.

Ett äktenskapsförord är dock inte absolut bindande. Det är möjligt att avvika från det som bestämts

i äktenskapsförordet eller att helt lämna det utan avseende vid jämkning av avvittringen, om äktenskapsförordet skulle leda till ett oskäligt slutresultat.

Jämkning av avvittring

Jämkning av avvittring betyder att man i enskilda fall på grund av skälighetsprövning kan avvika från de regler som annars borde följas vid avvittringen. Avvittringen kan jämkas

- om avvittringen annars skulle leda till ett oskäligt resultat eller
- om den andra maken skulle få en obehörig ekonomisk fördel.

Då man överväger jämkning av avvittringen, skall man särskilt beakta

- äktenskapets längd
- makarnas verksamhet för den gemensamma ekonomin samt för förkovran och bibehållande av egendomen
- andra därmed jämförliga omständigheter som hänför sig till makarnas ekonomi.

Jämknings- och rättvisesynpunkter beaktas särskilt i varje enskilt fall. Därför kan man på förhand inte ställa upp några allmänna regler för när en jämkning av avvittringen blir aktuell, hur jämkningen görs eller i hur många fall avvittringen jämkas.

De vanligaste situationerna där man överväger jämkning kan dock beskrivas med hjälp av följande två exempel:

Exempel 1: Ett kortvarigt barnlöst äktenskap - inget äktenskapsförord. Lasse och Lisa ingår äktenskap. Efter två års äktenskap döms makarna till äktenskapsskillnad. Lasse har förmögenhet till ett värde av 600 000 euro, Lisa äger en bostadsaktie värd 200 000 euro. Vardera förvärvsarbetar, äktenskapet är barnlöst. Enligt de gällande huvudreglerna för avvittring borde egendomen (800 000 euro) delas jämt, varvid Lasse borde överlåta 200 000 euro av sin egendom till Lisa. Enligt reglerna för jämkning av avvittring kan man dock i detta fall besluta att vardera maken får behålla sin egen egendom, eftersom Lisa annars efter ett kortvarigt äktenskap skulle få obehörig fördel.

Exempel 2: Ett långvarigt äktenskap – äktenskapsförord. Anders och Kerstin döms till äktenskapsskillnad efter ett 16-årigt äktenskap. Makarna har två barn i äktenskapet vilka fyllt 14 respektive 12 år. Anders månadsinkomster är 4000 euro per månad, Kerstins 2000 euro. Kerstin har varit hemma tio år och hon har under denna tid skött hemmet och barnen. Makarnas enda egendom består av en aktielägenhet, värd 400 000 euro, som är i Anders namn. Makarna har inga skulder.

Enligt det äktenskapsförord som Anders och Kerstin gjort upp har ingendera giftorätt i den andras egendom. Då egendomen delas skulle Anders behålla aktielägenheten som är i hans namn och

Kerstin skulle inte få någon egendom. Enligt reglerna för jämkning av avvittring kan bestämmelserna i äktenskapsförordet lämnas utan avseende och egendomen (400 000 euro) delas lika mellan makarna, eftersom äktenskapsförordet skall leda till ett oskäligt slutresultat, då man beaktar äktenskapets längd, makarnas ekonomiska ställning och Kerstins insats för det gemensamma hushållet. I detta fall får vardera maken egendom till ett värde av 200 000 euro.

Hur förrättas avvittringen?

Avvittringen kan ske så att

- parterna själva sköter avvittringen enligt ett avtal som de ingått sinsemellan (avtalsavvittring) eller
- avvittringen förrättas av en skiftesman (vanligen en advokat) som förordnats av domstol (skiftesmanavvittring).

Då avvittringen förrättas som avtalsavvittring, skall över avvittringen upprättas ett dokument, som skall dateras, undertecknas och bestyrkas av två ojäviga personer. Om en skiftesman sköter avvittringen, upprättas ett dokument som undertecknas av skiftesmannen.

Då makarnas egendomsförhållanden reds ut och en avvittring planeras är det alltid skäl att vända sig till en advokat, en statlig rättshjälpsbyrå eller någon annan sakkunnig jurist. I detta skede bör man också höra sig för om möjligheterna att få ersättning för rättegångskostnaderna ur en rättsskyddsförsäkring (hemförsäkring) eller rättshjälp som finansieras med statsmedel.

Internationella äktenskap är mer invecklade

Om ett äktenskap har internationell bakgrund kan ibland den främmande statens lagar tillämpas på rättsfrågor i samband med äktenskapet. Uppgifterna i broschyren håller då inte nödvändigtvis streck.

Det kan i dessa fall vara skäl att kontakta en jurist som är insatt i internationella familjerättsliga frågor för att reda ut parternas rättigheter och skyldigheter.